

УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ФАРМАЦЕВТІВ

Статтю присвячено аналізу та визначенню таких понять, як “фахове мовлення”, “культура професійного мовлення”, “умови формування професійної культури мовлення фармацевтів” у процесі вивчення іноземної мови.

Ключові слова: фахове мовлення, культура професійного мовлення, умови формування професійної культури мовлення фармацевтів.

Процес очевидних змін, які відбуваються на початку ХХІ ст. в економічній, політичній, духовній, освітній сферах, гостро ставить перед колективами ВНЗ відповідальне завдання – необхідність не тільки здійснювати професійне навчання, а й виховувати грамотних, духовно збагачених, національно свідомих фахівців, рівень знань яких відповідав би зростаючим до них вимогам суспільства. Потреба у розв’язанні важливих соціально-економічних і культурно-просвітницьких проблем ставить нові вимоги до мовної освіти й мовленнєвої підготовки майбутніх фахівців у вищій школі, оскільки обов’язковою умовою успішної навчальної та майбутньої фахової діяльності студентів є знання логічних основ різних видів спілкування, володіння культурою ділового, професійного мовлення.

Про визнання важливої ролі культури спілкування, ділового мовлення у формуванні особистості свідчить постійне висвітлення цих питань науковцями, методистами, письменниками, громадськими діячами (Б. Антоненко-Давидович, Н. Бабич, І. Білодід, І. Вихованець, Л. Власов, М. Дороніна, М. Зубков, М. Каган, Г. Кацавець, Г. Кисіль, А. Коваль, І. Кочан, П. Мовчан, Н. Обозов, О. Пазяк, Л. Паламар, О. Пономарів, В. Русанівський, О. Сербенська, Л. Струганець, Є. Чак, С. Шевчук та ін.). В їхніх працях привертається увага до мовної поведінки особистості, подаються рекомендації щодо правильного слововживання, використання мовних засобів відповідно до умов спілкування, засвоєння норм літературної мови, розглядаються складні випадки англійсько-російсько-українського перекладу.

Для подолання наявних у мовній освіті недоліків є необхідність активізації творчого пошуку нових, більш ефективних технологій викладання іноземної мови у вищій школі, адже фахівцям мова потрібна не як сукупність правил, а як засіб культурного співжиття у суспільстві.

Курс іноземної мови в різнопрофільних професійних навчальних закладах має не тільки ліквідувати прогалини у навчанні іноземної мови в середній школі, а й сприяти підготовці фахівців належного професійного та інтелектуального рівня, для яких мовна освіта повинна стати обов’язковим компонентом фахової підготовки.

Усвідомлюючи актуальність зазначеної проблеми, дослідники (Л. Барановська, Г. Берегова, О. Гоголь, Л. Головата, Н. Костриця, Л. Лучкіна, В. Момот, Т. Окунович, Е. Полатай, Л. Романова, Т. Рукас, Н. Тоцька, О. Штепа, С. Шумовецька та ін.) пропонують різноманітні педагогічні технології формування культури ділового, професійного мовлення студентів у ВНЗ України.

Разом із тим, деякі важливі аспекти для методики формування професійного мовлення майбутніх фахівців залишаються недослідженими. Не була предметом окремого вивчення проблема мовленнєвої підготовки студентів-фармацевтів, для яких уміння володіти словом є обов'язковим компонентом майбутньої фахової діяльності.

Метою статті є аналіз умов формування професійного мовлення майбутніх фармацевтів.

Тема культури спілкування, професійного мовлення фахівців медичної галузі надзвичайно широка, складна, делікатна. Різними дослідженнями доведено, що хвора людина не завжди ставить професійну компетенцію лікаря на перше місце, а надає перевагу душевним якостям, здатності співчувати, вмінню вислухати, заспокоїти. Без оптимального душевного спілкування діяльність навіть висококваліфікованого фармацевта може дати негативний результат.

Фармацевт має володіти культурою конструктивного діалогу та полілогу, вмінти сприймати, відтворювати та готувати наукові фахові тексти, володіти прийомами написання і виголошення публічного виступу, вмінти вести, підтримувати ділову розмову. Слово медичного працівника є свідченням його милосердя, чуйності, загальної культури й освіченості; воно здатне повернути пацієнтові втрачену гармонію з навколишнім світом.

Мистецтву спілкування з керівниками, колегами, пацієнтами, підлеглими потрібно цілеспрямовано навчатися. Практика роботи вищого медичного навчального закладу потребує продуктивних методик і методичних рекомендацій, спрямованих на формування професійного мовлення студентів – майбутніх спеціалістів галузі охорони здоров'я.

Встановлено, що в науковій літературі немає однозначного трактування понять “професійне мовлення”, “культура професійного мовлення”. Більшість дослідників визначає їх як процес обміну думками у певній професійній галузі, вважає необхідною умовою успішної фахової діяльності, вказує на недостатню увагу до формування професійного мовлення у ВНЗ (Н. Костриця, В. Михайлюк, В. Момот, Л. Романова, Н. Тоцька).

На основі наявних визначень ми дали власне тлумачення професійного мовлення майбутніх фармацевтичних працівників. Це володіння нормами літературної мови, фаховою термінологією і стандартизованими мовленнєвими конструкціями фармацевтичної галузі, здатність використовувати мовні засоби відповідно до мети й ситуації спілкування. Вищим рівнем професійного мовлення є культура професійного мовлення.

З'ясовано, що питання формування професійного мовлення часто залишаються поза увагою під час підготовки фахівців із вищою медичною освітою. Це пояснюється такими причинами:

- недосконалістю навчального плану, згідно з яким питання лікарської етики, деонтології, культури спілкування, професійного мовлення частково розглядаються під час вивчення різноманітних дисциплін і подаються як другорядні;
- відсутністю спеціальної дисципліни із формування професійного мовлення студентів-фармацевтів, а курс “Іноземна мова” з мінімальною кількістю аудиторних годин та іншими програмовими цілями й завданнями не може вирішити існуючої проблеми;
- переважанням традиційних методів навчання, які не формують мовленнєвих умінь і навичок;

- недостатньою увагою до формування професійного мовлення студентів-фармацевтів від викладачів спеціальних, фахових дисциплін;
- відсутністю єдиного мовного режиму в вищій медичній школі.

Ми вважаємо, що без високого рівня сформованості професійного мовлення фармацевтичних працівників не можна говорити про їхню готовність до фахової діяльності, про цілісність моделі фахівця фармацевтичної галузі. Обов'язковим компонентом інтегральної моделі особистості фармацевтичного працівника поряд із самостійною професійною діяльністю (етико-деонтологічна підготовка, формування світогляду, стиль діяльності), спеціальною підготовкою (усвідомлення психічного стану, особистісні якості фармацевта), психологічною підготовкою (самосвідомість спеціаліста, готовність до розвитку особистісних якостей) має бути професійне мовлення, від якого часто залежить успіх лікування. Слово лікаря, як і письменника, покликане повернути тому, хто потребує, втрачену гармонію з навколишнім світом. У медичній галузі, як у жодній іншій сфері діяльності людей, має значення не тільки семантична, прагматична, а й фонетична функція слова. Саме тому в структурі професійного мовлення майбутніх фармацевтів виокремлено такі компоненти: когнітивний – знання норм іноземної мови (орфоепічних, лексичних, синтаксичних, морфологічних, стилістичних, орфографічних тощо), фахової термінології; комунікативно-операційний – уміння використовувати мовні засоби відповідно до мети, умов, ситуації спілкування; володіння базовими професійно-мовленнєвими вміннями, необхідними для фармацевтичної галузі; експресивний – володіння екстралінгвістичними засобами спілкування (мелодика, фразовий наголос, паузи, ритм, тембр, темп і сила голосу).

Кожен зі структурних компонентів включає комплекс відповідних знань, умінь і навичок, характеризується відповідними показниками (знання норм літературної мови, фармацевтичної термінології; сукупність навичок точного оформлення усного чи писемного висловлення; уміння використовувати різноманітні мовні засоби відповідно до типу, стилю, жанру висловлювання; емоційність мовлення). Ми виходили з того, що для організації роботи з формування професійного мовлення студентів-фармацевтів надзвичайно важливими є сформульовані дослідниками (М. Жинкін, В. Капінос, Т. Ладиженська, О. Леонт'єв, О. Лурія, А. Маркова, В. Мельничайко, М. Пентилюк та ін.) положення, що впливають з теорії мовленнєвої діяльності, згідно з якими спілкування слід розглядати як мовленнєву діяльність – один із різновидів діяльності людини (поруч з трудовою, суспільною, пізнавальною); реалізація будь-якого виду мовленнєвої діяльності вимагає у студентів необхідних для спілкування комунікативних умінь, що спираються на відповідні знання понятійні (лінгвістичні – розгорнуте висловлювання, текст, його частини і способи їх зв'язку, стилі мовлення; мовленнєвознавчі – типи мовлення, зміст, тема, теза, аргумент, вступ, висновок); операційні (правила і способи побудови зв'язного тексту, різноманітні вправи репродуктивного та продуктивного характеру); навчальний матеріал варто розглядати в системних відношеннях: екстралінгвістичні фактори (функція мови, мета й умови спілкування) й зумовлені ними мовні засоби.

Не менш істотне значення має положення, сформульоване В. Мельничайком, про необхідність усвідомлення тими, хто навчається, усіх видів мовленнєвої діяльності: говоріння, слухання, читання, письма. Виконуючи репрезентативну (інформаційну) і прагматичну (дієву) функції, ці види діяльності сприяють

не лише виробленню навичок побудови власних усних та писемних висловлювань, а й засвоєнню на заняттях матеріалу з різних навчальних предметів, проведенню дискусій тощо.

Ураховано, що навчити добре володіти мовою можна лише за умови вдосконалення змісту, форм, методів і прийомів навчання, що ґрунтуються на нових досягненнях лінгводидактики (О. Біляєв, М. Вашуленко, Т. Донченко, О. Купалова, Т. Ладиженська, М. Пентилюк, К. Плиско, О. Хорошковська та ін.). Щоб виховати висококваліфікованих, з належним інтелектуальним потенціалом, грамотних фахівців фармацевтичної галузі, які б вільно користувалися іноземною мовою в усіх сферах діяльності – особливо у професійній та офіційно-діловій, необхідно: дати студентам-фармацевтам чіткі відомості про нормативність іноземної мови, виробити у них практичні навички правильного використання різноманітних мовних засобів залежно від сфери й мети висловлювання; піднести рівень культури їхнього усного й писемного мовлення; навчити майбутніх фармацевтичних працівників мови спеціальності, збагатити їхній словник, особливо термінологічною, фаховою та загальнонауковою лексикою; дати студентам основні відомості зі стилістики; навчити їх складати різні види ділових паперів, особливо ті, що використовуються у фармацевтичній галузі, та працювати з текстами (науковими, культурологічними, діловими), що в результаті дає змогу забезпечити майбутнім фармацевтам ту професійно-лінгвістичну освіту, яка сприятиме творчій професійній діяльності.

Щодо педагогічних умов, які сприяють успішному формуванню професійного мовлення майбутніх фармацевтичних працівників у ВНЗ: усвідомлення студентами значущості професійного мовлення у їхній майбутній фаховій діяльності; кваліфікований відбір професійної лексики, пропонованого мовного матеріалу з урахуванням частотності використання його в фармацевтичній галузі; використання методів, які стимулюють комунікативну активність майбутніх фармацевтичних працівників у навчальному процесі.

Вищевикладене дає підстави зробити такі **висновки**:

1. Професійне мовлення майбутніх працівників фармацевтичної галузі є обов'язковою складовою їхньої фахової готовності. Від знання фармацевтичної термінології, уміння спілкуватися із хворим, переконати його, заспокоїти значною мірою залежить успіх лікування. Різноманітність функцій професійного мовлення фахівців галузі охорони здоров'я (інформативна, орієнтаційна, коннотативна, апелятивна, емоційна, комунікативна, волюнтативна, мотиваційна, розвивальна, організаторська) свідчить про багатство мовного впливу фармацевтичних працівників й про те, що при вмільому користуванні всім діапазоном мовленнєвої функціональності, її зовнішньої виразної атрибутивності мовлення є одним із найважливіших знарядь фармацевтичної майстерності. Основи професійного мовлення фармацевтів мають бути закладені під час навчання у вищих закладах освіти.

2. Аналіз наукових джерел, стану фахової підготовки студентів вищих медичних навчальних закладів дає підстави стверджувати, що проблема формування професійного мовлення майбутніх фахівців у вищій школі вивчена недостатньо, є суперечність між сучасними вимогами суспільства до системи медичної освіти та рівнем професійно-мовленнєвої підготовки студентів. Низький рівень професійного мовлення майбутніх фармацевтичних працівників створює певні труднощі не лише під час вивчення спеціальних дисциплін у ВНЗ, а й під час

практики, у реальній професійній діяльності, що негативно позначається на ефективності лікування.

3. У структурі професійного мовлення фармацевтів виділено такі компоненти: когнітивний, комунікативно-операційний, експресивний.

4. Показниками сформованості когнітивного компонента професійного мовлення студентів-фармацевтів є знання норм сучасної іноземної мови, володіння фармацевтичною термінологією та професійною лексикою, знання особливостей усного й писемного професійного мовлення фармацевтичної галузі. Високий рівень сформованості комунікативно-операційного компонента професійного мовлення майбутніх фармацевтів відображають такі показники: уміння використовувати лексичне багатство іноземної мови; володіння культурою конструктивного діалогу та полілогу; уміння сприймати, відтворювати готові та створювати наукові фахові тексти, застосовувати професійну термінологію у різноманітних комунікативних процесах; володіння прийомами підготовки і виступу публічного виступу; уміння оформляти ділові папери, які використовуються у фармацевтичній галузі; уміння помічати як чужі, так і власні мовленнєві недоліки; прагнення шліфувати своє мовлення; рівень задоволення індивідуума якістю власної мовленнєвої культури. Про рівень сформованості експресивного компонента професійного мовлення майбутніх фармацевтів свідчить володіння екстралінгвістичними засобами спілкування (уміння використовувати тон, силу голосу, виражальні можливості інтонації).

Список використаної літератури

1. Бабич Н.Д. Основи культури мовлення / Н.Д. Бабич. – Л., 1990. – 232 с.
2. Коваль А.П. Культура ділового мовлення / А.П. Коваль. – К., 1983. – 22 с.
3. Юкало В.Я. Культура мови / В.Я. Юкало. – Тернопіль : Укрмедкнига, 1999. – 77 с.

Стаття надійшла до редакції 30.10.2012.

Трегуб С.Е. Условия формирования профессиональной культуры говорения будущих фармацевтов

Статья посвящена анализу и определению таких понятий, как “профессиональное говорение”, “культура профессионального говорения”, “условия формирования профессиональной культуры говорения фармацевтов” в процессе изучения иностранного языка.

Ключевые слова: профессиональное говорение, культура профессионального говорения, условия формирования профессиональной культуры говорения фармацевтов.

Trehub S. Conditions of formation of professional culture of speaking of future pharmacists

The article deals with the analysis and detection of such terms as “professional speaking”, “culture of professional speaking”, “conditions of formation of professional culture speaking of pharmacists” in studying of foreign language.

Key words: professional speaking, culture of professional speaking, conditions of formation of professional culture speaking of pharmacists.